

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

6-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

M.I.Nurmatova	
Talabalarda oila iqtisodiga oid kompetensiyalarni takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatdan tadqiq qilinishi	107
D.B.Mahametova	
Use of information technologies in education.....	112
M.Norinov	
Bo'lajak texnik mutaxassislarining kasbiy kompetensiyasini multimedia vositalari asosida bosqichma-bosqich rivojlantirish texnologiyasi.....	115
G.T.Hojikarimova	
Integrativ yondashuv asosida bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarini maxsus kompetensiyalarini shakllantirish pedagogik muammo sifatida	119
X.M.Jo'rayev	
Kimyo o'qituvchilarining o'zini-o'zi rivojlantirish omillari	123
N.B.Odilxo'jazoda	
Kimyo o'qituvchisi kasbiy kompetentligini aniqlash metodikasini takomillashtirishning pedagogik-psixologik asoslari.....	128
B.T.Tojibayev, S.S.Isokov	
Globalashuv kontekstida – ta'lim	132
D.Q.Oxunova	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy bilimlarni kognitiv idrok etish kompetensiyalari.....	136
N.E.Yuldasheva	
Jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda integrativ yondashuvning o'ziga xos xususiyatlari	140
B.X.Baydjanov, Y.E.Mamatova	
Boshlang'ich ta'limda mediamadaniyat va texnoetikani o'qitish texnologiyasini takomillashtirish.....	144

FALSAFA

Б.С.Ганиев	
Социально-политические факторы повышения предпринимательской культуры в Узбекистане	150
M.D.Pardaeva	
Uchinchi renessans poydevorini yaratishda Navoiy Naqshbandiyona g'oyalarining ahamiyati.....	156
Z.P.Nadirova	
Intuitive cognition as a synergistic process.....	161
X.X.Raxmatova	
Naqshbandiylik – jahoniy ta'limot	165
Z.A.Akhmedova	
Donishning ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini isloh qilish haqidagi fikrlari tahlili.....	170
B.X.Karimov	
Ong muammosining ilmiy – falsafiy va psixologik talqini.....	175
L.M.Karimova	
Jamiyatni modernizatsiyalash sharoitida ayollarning ijtimoiy mobilligini takomillashtirish mexanizmlari	180
M.M.Gulamova	
Yangi O'zbekiston yoshlarini tarbiyalashda "Naqshbandiya Tariqati Nazariyotchisi" ta'limotining ahamiyati.....	185
O.T.Sharipova	
Xojagon tasavvufiy ta'limotida "Olami Kabir" haqida	189
Sh.B.Sattorova	
Mirzo Abdulqodir Bedilning inson va jamiyat haqidagi ta'limotida adolat va tenglik muammosini o'ziga xos tadqiqi.....	194
B.X.Hamdammov	
Boburning insonparvarlik – falsafiy qarashlari.....	200

BOBURNING INSONPARVARLIK – FALSAFIY QARASHLARI

ГУМАНИТАРНО-ФИЛОСОФСКИЕ ВЗГЛЯДЫ БАБУРА

BABUR'S HUMANITARIAN AND PHILOSOPHICAL VIEWS

Hamdamov Behzod Xabibovich¹¹Buxoro davlat tibbiyot instituti "Ijtimoiy fanlar" kafedrasida o'qituvchisi**Аннотация**

В данной статье, автор проанализировал и описал социокультурную и научную среду Мавераннахра и Индии в 16-17 веках. А также гуманистические и философские взгляды поэта, Концепт любви в философско-религиозной концепции «Бабур-наме».

Annotatsiya

Muallif ushbu maqolasida 16—17-asrlarda M.V.M.V. Hindistonning ijtimoiy-madaniy va ilmiy muhitini tahlil qilib, tavsiflab bergan. "Boburnoma" falsafiy-diniy tushunchasida shoiringning gumanistik va falsafiy qarashlari bilan bir qatorda ishq tushunchasi ham.

Abstract

In this article, the author analyzed and described the sociocultural and scientific environment of Maverannakhra and India in 16-17 weeks. A takje humanisticheskies and philosophskies vzglyady poeta, Concept love and philosophical-religious concept "Babur-name".

Kalit so'zlar: Buyuk Mug'ullar, gullagan davri, parchalanish, markazlashuv, imperiya, madaniyat.

Ключевые слова: Великие Моголы, расцвет, раздробленность, централизованность, империя, культура.

Key words: Great Mughals, heyday, fragmentation, centralization, empire, culture.

KIRISH

Ma'lumki, har qanday mamlakat taraqqiyoti tarixini buyuk shaxslar shakllantiradiki, ularning faoliyati boy meros qoldirib, bitmas-tuganmas donishmandlik va bilim manbai, keyingi avlodlar uchun yorqin ibratdir.

O'zbekiston al-Farobiy, al-Xorazmiy, al-Beruniy, Avitsenna, al-Farg'oniy, at-Termiziy, Imom Buxoriy, Bahouddin Naqshband, Alisher Navoiy, Mirzo Ulug'bek, Bobur kabi buyuk mutafakkirlar, olim, shoirlar vatani hisoblanadi. jahon tsivilizatsiyasi xazinasiga salmoqli hissa qo'shgan ko'plab boshqalar. Ular orasida buyuk davlat arbobi, ulug' sarkarda, zabardast mutafakkir va shoir, olim va faylasuf, mo'g'ullar hokimiyati va sulolasi (Boburiylar) asoschisi Zahiriddin Muhammad Bobur alohida o'rin tutadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Zahiriddin Muhammad Bobur (1483-1530) adabiy merosi. Markaziy Osiyo xalqlarining bebaho boyligidir. Uning qalami tegishli Turkiy va forsiy she'rlarning "Devoni", "Mubayyan", "Aruz haqida risola" va "Risala-i valadiya" ("Ota-ona xabar") Naqshbandiya so'fiylik tariqatining ma'naviy rahbari Xoja Ahrorning. Bobur ijodida uning yozgan xotiralari alohida o'rin tutadi Markaziy Osiyo turklari. Ilmiy adabiyotda bu ish nomi bilan tanilgan "Bobur nomi" deb atalgan. "Boburnoma"da Farg'ona tasvirlari,

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Zahiriddin Muhammad Bobur - buyuk o'zbek shoiri va yozuvchisi, jahon madaniyati xazinasida yorqin iz qoldirgan mutafakkir va faylasuf, donishmand davlat arbobi. Bu badiiy ijod tarixida butun bir davrni belgilagan buyuk shaxs, o'zbek milliy adabiyotining yorqin namoyandasi, xalqimiz faxri va iftixoridir.

Vaholanki, Bobur merosi nafaqat o'zbek xalqining, balki butun insoniyatning ma'naviy merosidir. U bilan faxrlanish respublikamizning har bir fuqarosida yashaydi. Uning ishiga mehr esa yoshlarda maktab yillaridanoq shakllanadi. O'zbekistonda istiqloq yillarida buyuk ajdodlarimizning ezgu nomini tiklash, xotirasini abadiylashtirish, bebaho ne'matlarni o'rganish borasida keng qo'lamli ishlar amalga oshirilgani va muvaffaqiyatli davom etayotganini quvonarlidir.

Iste'dodli adib, san'at, adabiyot va ilm-fan bilimdoni, asl muharrir Bobur o'zining keng dunyoqarashi, izlanuvchan tafakkuri bilan Markaziy Osiyo, Afg'oniston va Hindiston xalqlari hayotining ko'plab sohalarida salmoqli iz qoldirdi. Bobur o'zining ajoyib qobiliyatlari tufayli nafaqat

FALSAFA

Hindistondagi Boburiylar sulolasining sarkardasi va asoschisi, balki musulmon huquqshunosligi sohasida boy ijodiy adabiy va ilmiy meros qoldirgan olim va shoir sifatida ham tarixga kirdi. O'ziga xos lirik asarlar (g'azal va ruboiylar), musulmon fiqhi, she'riyat, musiqa, harbiy ishlar, iqtisod va moliyaga oid risolalar hamda o'zi ishlab chiqqan maxsus "Xatt-i Boburiy" alifbosi muallifi. Boburning she'riy merosi serqirra va boy. Uning lirik asarlari «Kobul devoni» (1519), keyin «Hind devoni» (1529-1530)da jamlangan. U sharq she'riyatining 10 dan ortiq janrlarida o'zining shaxsiy hayoti, tevarak-atrofdagi tabiat go'zalligi, tarixiy voqealarni aks ettiruvchi she'rlar yozgan. Albatta, Bobur she'riyatining asosini ishq va lirik mazmundagi she'rlar tashkil etadi. Shoir mahorati o'ziga xos adabiy uslubda, turkiy tilning eng ifodali vositalaridan mohirona foydalanishda namoyon bo'ladi. Boburga muhabbat vafo, sadoqat, oliyanoblik va insoniylikdir. U uni hamma narsadan ustun qo'yadi: boylik, ijtimoiy mavqe va barcha dunyoviy narsalar. U she'rlarida misli ko'rilmagan go'zal qiyofa, boy ichki mazmun, ma'naviy barkamollik ato etgan go'zal mahjub obrazini yaratadi.

Bobur she'riyatida insonning odob-axloqi, ma'naviy kamoloti masalalari ham yoritilgan. Shoir insonni ulug'laydi, unga katta hurmat bilan qaraydi, inson qadr-qimmatini yuksak qadrlaydi. U bunga zid bo'lgan hamma narsani rad etadi. Uning fikricha, xudbinlik, manmanlik, qo'pollik, ikkiyuzlamachilik, manmanlik, manmanlik, ochko'zlik, bema'nilik, shafqatsizlik insonni yo'q qiladigan arziyas sifatlardir (1, 91-94 b.).

"Bobur-noma" shoirning o'zini o'rab turgan olamga oid nozik mushohadalari asosida tuzilgan noyob insoniy hujjat bo'lib, unda XV-XVI asrlar bo'yida o'rta asr Sharqida hukm surgan siyosiy vaziyat atroficha tasvirlangan. Bu asar, asosan, Boburning o'zi faoliyatini, harbiy korxonalar va yurishlarini, yutuq va muvaffaqiyatsizliklarini tasvirlashga, uning sarguzashtli hayotining barcha burilishlarini ko'rsatishga bag'ishlangan.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, Bobur ijtimoiy hayot va tarixning yuzaki tafakkurchisi bo'lmagan: u voqea va hodisalarni tahlil qilishga, o'z nuqtai nazarini bayon etishga, o'zini tashvishga solayotgan fikr va his-tuyg'ularni ifoda etishga faol intilgan, bu tamoyillar jamiyat hayoti va tarixiy ma'naviyat tamoyillariga xizmat qilishga qaratilgan. yaxshilik va adolat, haqiqat va go'zallik. Shoir ilmiy va adabiy merosining O'rta Osiyo va Hindiston madaniy hayotidagi o'rni va o'rni haqiqatan ham ulkandir. Bobur O'rta Osiyoda rivojlangan feodal madaniyatining eng yaxshi namoyandalaridan biri bo'lib, hind-musulmon madaniyati, birinchi navbatda, O'rta Osiyo va Hindiston tarixshunosligi rivojiga katta hissa qo'shgan (1, 91-94 B.).

Boburning yirik sarkarda, ilm-fan va maorifning nozik bilimdoni va biluvchisi, ijodkor ziyolilar homiysi, madaniyat va san'at homiysi, tarixchi, geograf, etnograf, nosir va shoir sifatidagi xizmatlari hozirda keng e'tirof etilmoqda. Uning merosi dunyoning deyarli barcha yirik sharq markazlarida o'rganiladi. Buni uning asarlarining turli tillarga yangi tarjimalari ham tasdiqlaydi, bu Bobur buyuk ijodining xalqaro maydondagi o'rni va rolining yana bir e'tirofidir.

Bobur maftunkor shaxs, Uyg'onish davrining tipik hukmdori, mard va tashabbuskor inson edi, u san'atni, adabiyotni sevar, hayotdan zavqlanishni yaxshi ko'rardi. Uning nabirasi Akbar yanada maftunkor, undan-da buyukroq fazilatlariga ega edi. Dadil va jasur, iqtidorli sarkarda va ayni paytda saxovatli va rahmdil, idealist va xayolparast, u ham harakat odami, ham izdoshlarining fidokorona fidoyiligiga sazovor bo'lgan rahbar edi. Jangchi sifatida u Hindistonning bepoyon hududlarini zabt etdi, lekin u odamlarning ongi va qalbini zabt etish uchun yana bir, uzoq davom etadigan zabtni orzu qilardi(3, 21-28 b.). Akbarning saroyida bo'lgan portugal iyezuitlarining so'zlariga ko'ra, uning nigohi jozibali kuchga ega edi va ko'zlari "quyosh tomonidan yoritilgan dengiz kabi porlab turardi". Akbar nafaqat siyosiy jihatdan bir davlatga birlashgan, balki organik ravishda bir xalqqa birlashgan birlashgan Hindiston haqidagi azaliy orzuni qayta tikladi. Akbar boshqa hech kimga bo'ysunmaydigan ko'plab mag'rur Rajput rahbarlari ustidan g'alaba qozondi. U Rajput malikasiga turmushga chiqdi va uning o'g'li va merosxo'ri Jahongir shuning uchun yarmi Mug'al va yarmi hindu Rajput edi. Jahongir o'g'lining onasi Shoh Jahon ham rajput edi. Keyingi hukmdorlar davrida ham davom etgan bu Mug'al Rajput hamkorligi nafaqat davlat tizimi, boshqaruvi va armiyasiga, balki Hindistonning san'ati, madaniyati va butun turmush tarziga ham ta'sir ko'rsatdi. Aynan uning hukmronligi davrida Hindlar va Shimoliy Hindistondagi musulmonlar o'rtasidagi madaniy yaqinlashuv sezilarli yutuqlarga erishdi" (2, 77-81 b.).

XULOSA

Bundan xulosa qilish mumkinki, Boburning insonparvarligi ilg'or xarakterga ega. Buyuk sulton, shoir va faylasuf ijodi bugungi kunda yosh avlod uchun katta ahamiyatga ega. Bobur ijodida

ulug'langan ezgulik va adolat g'oyalari Sharq va G'arb uchun asrlar o'sha o'z qadr-qimmatini va ahamiyatini yo'qotgani yo'q.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Khamdamov B. K. MORAL VIEWS OF ZAKHIRIDDIN MUHAMMAD BABUR //Journal of Social Sciences and Humanities Research Fundamentals. – 2023. – T. 3. – №. 05. – C. 91-94.
2. Khamdamov B. K. LIFE AND ACTIVITIES OF ZAKHIRIDDIN MUHAMMAD BABUR //The American Journal of Political Science Law and Criminology. – 2023. – T. 5. – №. 04. – C. 77-81.
3. Khabibovich H. B. Sufi philosophy in the works of Jalaladdin Rumi //American Journal Of Philological Sciences. – 2022. – T. 2. – №. 12. – C. 21-28.
4. Hamdamov B. K. Poet, philosopher and mystic Jalal Al-Din Al-Rumi //European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2022. – T. 2. – №. 10. – C. 243-246.
5. Khamdamov B. K. Philosophical and ethical ideas of Jalaliddin Rumi //Oriental Journal of Social Sciences. – 2022. – T. 2. – №. 03. – C. 67-72.
6. Choriyeva M. A. Theory of knowledge and rationalism in the philosophy of Firdavsi //European International Journal of Pedagogics. – 2023. – T. 3. – №. 06. – C. 104-108.
7. Shakhnoza, Ramazonova, and Huseynova Abira Amanovna. "PSYCHOLOGICAL FACTORS OF STRENGTHENING INTERPERSONAL RELATIONS IN FAMILIES." Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities 11.4 (2023): 1439-1447.
8. Chorjeva M. A. PHILOSOPHICAL IDEAS IN FIRDAUSI'S SHAHNAMEH //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES. – 2022. – T. 3. – №. 10. – C. 46-52.